

Λογοτεχνία

Η Ολίβια Μάννινγκ (1908-1980) αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση της σύγχρονης βρετανικής λογοτεχνίας

OLIVIA MANNING
Η τριλογία του Λεβάντε.
 Το δέντρο του κινδύνου, Μάχη χαμένη και κερδισμένη, Η σύνοψη των πραγμάτων
 Μετάφραση Κλαίρη Παπαμιχαήλ
 Εκδόσεις Μεταιχμιο, 2021, σελ. 864, τιμή 19,90 ευρώ

OLIVIA MANNING. COURTESY GALLERY

Κύματα πολέμου

Η υποχώρηση μιας αυτοκρατορίας συμπαρασύρει θεσμούς, πρόσωπα και συναισθήματα στην πλατιά τοιχογραφία της **Ολίβια Μάννινγκ**

ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΚΑΡΑΣΑΡΙΝΗ

Είθισται τα πολεμικά μυθιστορήματα να μην είναι μυθιστορήματα των μετόπισθεν. Από τον Λέοντα Τολστόι ως τον Ερντ Χάρρις, τον Ερνέστ Χέμινγκγουεϊ και τον Νόρμαν Μάιλερ η κινητήρια δύναμη παρόμοιων έργων είναι η εμπειρία της πρώτης γραμμής – η ανδρική εμπειρία της, για με την ανδρική ταυτότητα. Η *Τριλογία του Λεβάντε* (εκδ. Μεταιχμιο) της Ολίβια Μάννινγκ, συνέχεια της *Βαλκανικής Τριλογίας*, αντιτίθεται στον κανόνα αποτυπώνοντας τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ως απόηχο. Σε αυτή την πολυπρόσωπη σύνθεση η βασική οπτική είναι αυτή μιας γυναίκας, όλα σχεδόν τα κύρια επεισόδια εκτυλίσσονται πολύ μακριά από το μέτωπο, μόνο ένας από τους βασικούς χαρακτήρες μάχεται και η κεντρική πολεμική σκηνή του έργου, η μάχη του Ελ Αλαμίν, αποδίδεται ωμά ως ακατανόητο χάος για τον στρατό. Το νήμα του μυθιστορήματος κινείται στην ακριβώς αντίθετη κατεύθυνση παρακολουθώντας ένα ζευγάρι νεαρών Βρετανών, τον Γκάι και τη Χάριετ Πρινγκλ, στην ατελείωτη απόπειρα απόδρασής τους από τη θύελλα.

Αυτοκρατορία σε υποχώρηση

Οι νιόπαντροι Πρινγκλ της *Βαλκανικής Τριλογίας* αποτελούν το αρχέτυπο της αδυναμίας του ατόμου ενώπιον των εξωτερικών δυνάμεων: μόλις προσαρμόζονται στη συζυγική ζωή και στην καθημερινότητα σε μια μικρή γωνιά της Ευρώπης γίνονται πρόσφυγες εξαιτίας του πολέμου αναγκάζονται να διαφύγουν από το Βουκουρέστι στην Αθήνα και από εκεί στο Κάιρο. Τα πρόσωπα όμως που ξανασυναντιόμαστε

στην *Τριλογία του Λεβάντε* να ξεκινούν πάλι από το μηδέν δεν είναι οι άγνωστοι πρωταγωνιστές των πρώτων τόμων: ο δυναμικός, ενεργητικός, φιλόδοξος Γκάι που παραιτείται τη σύζυγό του θεωρώντας την ικανή να αντεπεξέλθει στα πάντα και η έξυπνη, διορατική, αποτελεσματική Χάριετ που αισθάνεται ότι τίθεται στο περιθώριο εξαιτίας της προτεραιότητάς του στις ανάγκες των άλλων έχουν αποκτήσει σκληρές αιχμές, είναι λιγότερο διατεθειμένοι πλέον να χαριστούν σε ανθρώπους και καταστάσεις. Στο *Δέντρο του κινδύνου*, στη *Μάχη χαμένη και κερδισμένη* και στη *Σύνοψη των πραγμάτων* αποβαίνουν οι κριτές της όψης της εμπόλεμης Μεγάλης Βρετανίας. Πρόκειται για το χρονικό μιας αυτοκρατορίας σε υποχώρηση: τα Βαλκάνια, η Ελλάδα, η Αίγυπτος μοιάζουν με προσωρινούς σταθμούς μιας διαρκούς ήττας, στρατιωτικής και ηθικής. Σε αυτό το πλαίσιο της συρρίκνωσης ο κόσμος των Βρετανών είναι σχεδόν περικλειστος: η Χάριετ παραπνέει, ο Γκάι συναναστρέφεται τους πάντες, αποτελούν όμως την εξαίρεση. Οι υπόλοιποι προτιμούν την εθνική τους συντροφιά και οι σχέσεις με τους κατά τόπους ιθαγενείς είναι αναγκαστικές – κατά κανόνα αυτές κυρίου και υπηρέτη. Μακριά από οποιοδήποτε αυτοκρατορικό μεγαλείο, οι μη εμπόλεμοι παρουσιάζονται συχνά ως ηλικιωμένοι, απατεώνες, εκθλιμένοι, εκκεντρικοί. Κυρίως, όμως, εκπροσωπούν ποικίλους βαθμούς λευκής αντεροβία, διακριτής ακόμη και σε όσους τρέφουν εκπεφρασμένη συμπάθεια έναντι Βαλκανίων και Λεβαντινών. Για τη Μάννινγκ η αποικιακή αποστολή, αν αποτελούσε

ποτέ κάτι παραπάνω από μεταμφιεσμένη ιδιότητα, πλέον έχει εκπέσει οριστικά.

Ματαιωμένες προσδοκίες

Όταν η εξορκής αναμενόμενη κρίση του γάμου της επέρχεται, η Χάριετ περιπλανάται στο Λούξορ, στο Μπάλνμπεκ, στα τζαμιά της Λαμιακού, στον Πανάγο Τάφο και στην επισκοπική τελετή της αφής του Αγίου Φωτός αντικρίζοντας την εικόνα χαμένων πολιτισμών του παρελθόντος ή των επιβιωμάτων τους στη σύγχρονη κοινωνία. Μέσα από την περιήγηση η Μάννινγκ αντιπαραθέτει τα ερείπια της αρχαιότητας σε έναν πόλεμο ο οποίος σφονδύει ερείπια στο παρόν. Το στοιχείο της γνώσης και του αναστοχασμού συμβαδίζει με την αίσθηση της καταστροφής: ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος σαρόνει τις ζωές των χαρακτήρων. Ο εραστής της Χάριετ στην Αθήνα σκοτώνεται στην έρημο σαν υποσημείωση στην ιστορία του αδελφού του. Εκείνος μένει προσωρινά παράλυτος. Για μεγάλο μέρος της *Σύνοψης των πραγμάτων* και η ίδια η Χάριετ θεωρείται νεκρή, ως επιβάτης πλοίου που βυθίστηκε καθ' οδόν προς την Αγγλία. Ο σύζυγός της αναλογίζεται κάποια στιγμή ότι είναι 25 ετών αλλά «αισθανόταν τουλάχιστον μια γενιά μεγαλύτερος». «Όλοι τους αισθάνονταν προσωρινό» διαβάζουμε προς το τέλος του έργου, «ζώντας με προσδοκίες, χωρίς να ξέρουν ωστόσο τι να προσδοκούν». Πράγματι, η τριλογία είναι γεμάτη από μαιωμένες προσδοκίες: του Σάμιον να συναντήσει τον αδελφό του, ο οποίος όμως σκοτώνεται στη μάχη, της Εντουίνα να παντρευτεί ένα ιρλανδο-αριστοκράτη, της Αντζέλα να ζήσει με τον ποιητή Μπιλ Κάσλμπαρ, του Εντουν Πράτ να σαηνεύσει τον Γκάι, ακόμη και της Χάριετ να αλλάξει τις ισορροπίες του γάμου τους. Όσοι από τους ήρωες επιζούν βγαίνουν από τη δοκιμασία με μια βαθύτερη επίγνωση της ουσίας των πραγμάτων, και πάλι όμως χωρίς να είναι βέβαιο ότι οι βασικές σταθερές της κατάστασής τους έχουν μεταβληθεί θεμελιωδώς. Άλλωστε, το ποιοι επιβιώνουν δεν κατονομάζεται ούτε στην ακροτελεύτια πρόταση: «Σαν τις σκόρπιες φινιούρες που απομένουν πάνω στη σκηνή στο τέλος μιας σπουδαίας τραγωδίας, έπρεπε τώρα να συμμαζεύουν τα ερείπια του πολέμου και να θάψουν τους τιμημένους νεκρούς μες στις καρδιές τους».

Μυθιστορηματικό εκκρεμές

Η Ολίβια Μάννινγκ (1908-1980) αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση της σύγχρονης βρετανικής λογοτεχνίας. Ταπεινής καταγωγής και χωρίς πανεπιστημιακή μόρφωση, βιοποριζόμενη ως δακτυλογράφος στο Λονδίνο του Μεσοπολέμου, δεν έπυχε ευνοϊκής υποδοχής ως συγγραφέας η γραφή της θεωρήθηκε απλή και στεγνή, οι χαρακτήρες της που δεν προσελκύουν τη συμπάθεια του αναγνώστη κατηγορήθηκαν ως στερεοτυπικοί και διωδίστατοι. Αν και πολυγραφώτατη, αναγνωρίστηκε αργά με την έκδοση της *Βαλκανικής Τριλογίας* μεταξύ 1960 και 1965, έργο με πλήθος αυτοβιογραφικών στοιχείων, όπως και η *Τριλογία του Λεβάντε* που κυκλοφόρησε μεταξύ 1977 και 1980. Η μακρόχρονη σιωπή υπήρξε πλήγμα για την ίδια, μια και επεδίωκε έντονα τη δημοσιότητα: «Δεν θέλω τη φήμη όταν πεθάνω, τη θέλω τώρα» έλεγε σε όσους τη διαβεβαίωναν για τη μελλοντική δικαιοσύνη της. Τα έξι αυτά μυθιστορήματα που είναι υπεθμένα για τη φήμη τη λειτουργούν ως εκκρεμές: στη *Βαλκανική Τριλογία* το πεπρωμένο υποτάσσει την ατομική μοίρα, στην *Τριλογία του Λεβάντε* τα άτομα διεκδικούν τη δικαιοσύνη τους η πρώτη εστιάζει στα χρόνια των διαρκών ηττών από τους Ναζί, η δεύτερη ολοκληρώνεται με αυτό που ο *Ονίσττον Τσάρτλ* ονόμαζε «το τέλος της αρχής» στη μία σκιαγραφούνται τα «μικρά έθνη» της Ευρώπης, στην άλλη ο αποικιακός μικρόκοσμος της Ανατολής. Κατά τον συλλογικό τους τίτλο, οι *Τίτρες του πολέμου* καταγράφουν με μυθοπλαστική πιστότητα τις διαδρομές των προσώπων μέσα στις διακυμάνσεις της Ιστορίας.

Η «Τριλογία του Λεβάντε» της Ολίβια Μάννινγκ αντιτίθεται στον κανόνα των πολεμικών μυθιστορημάτων αποτυπώνοντας τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ως απάνω, από τα μετόπισθεν